

BARÓ HATVANY FERENC: CSENDELET

HATVANY FERENC

A képzőművészeti alkotás forma, amelynek tartalma van, az irodalmi alkotás tartalom, amely formát keres. Ez nem szavakkal való játék, hanem lényegmeghatározás. A festő külső formákat lát és az összefüggéseket is látja, míg az író érzések ösztönzik, gondolatokon épít és az összefüggéseket megkonstruálja. A festő számára a dolgok közt levő rend élmény, az író kikutatja vagy megfogalmazza. Hatásuk is ellentétes. A művész olyan, mintha a scholastikusok utóda lenne, akik a formában látták a dolgok lényegét, az irodalmi alkotásnak még az esztetikai hatása is a tartalmában gyökereszik. A képzőművészet formalisztikus, az irodalom idealisztikus. A kettő összeboronálását tilalmasnak tartják, pedig ez az összeboronálás, ha sikerül, szintézis, amely magasabbrendű egységbe fog ellentéteket. A művészetben nincsenek tilalmak: sikerek és kudarcok a szabad és nemszabad útjelzői.

Az impresszionista festés nem kereste ezt a szintézist, megmaradt formalisztikusnak. Csak éppen forradalmosította a formát: kitudta jogukból az öröklött, a megtanult formákat. A dogmatikus formát, de a formafantáziát is. Megtalálta, fölfedezte az eleven formát, a jelenség eleveniségének szépségét, rácsémelt egy új festőiségre. Átvitte a „minden csak mozgás” tételt a festészetre. Az impresszionizmus egy új „forma prima” hitét vallja. Hatvany Ferenc meggyőződéses híve a forma elsőségének, felsőségének. És meggyőződéses ellensége az öröklött, a megtanult, a megörögzött formának. A formalitás átélés, a festőnek az ennek élménye. A modell objektum, de a művész nem látja objektíven. A művész

számára nincsenek tőle független jelenségek: a forma minden, de a formát a művész formálja. A maga élményeiből vagy esetleg a mások élményén való okulásból.

Hatvany Ferencnek mindkettő a formaforrása. Szemben áll a dolgokkal, a természettel, az énje az énnen kívül levővel és magáévá teszi formáikat. A dolgok, a jelenségek lényegét keresi a külső megjelenésben. Mert festő, mert mindig képet lát és mert a képnek a külsőség a mivolta. Hatvany sohasem akart költő segítője vagy kiegészítője lenni és sohasem kért segítséget vagy kiegészítést költőtől. Ezt az elzárkózást abszolút festésnek nevezik. Van, aki az egyedül üdvözítő festészetnek tartja, van, aki a művészetnek a világ életétől, egyenesen a kultúrától való elzárkózását látja benne. Mind a két tézis túlzásos is, hamis is. Hatvany elzárkózásának az impresszionizmusnak az imént jelzett szintézistől való tartózkodása az oka: a forma prima és a tartalom elsősége ellentétességéről való tudata. Ő, a festő, mindenekfölött festő akar lenni, nem akar a történelembe belekapcsolódni. Semminemű történelembe, képeiben nem is történik semmi, festményeinek tárgya emberek és dolgok egzisztenciája, sohasem a cselekvésük vagy a velük történő cselekvés. A cselekvés lefoglalja, leköti a figyelmet, míg a dolgok pusztá egzisztenciája zavartalanul érvényesülni hagyja megjelenésüket, külső képüket, festőiségüket. Ez a csendélet festői hatásának titka.

Hatvany képei, a figurálisok is, csendéletek. Nagy képei is azok. Nem modellek, emberek vagy dolgok lemásolt másai, hanem a szép forma alá

való alárendelésük. Ábrázolására ráillik a művészetnek az a definíciója, hogy nem másol, nem utánoz, hanem vetekedik a természettel: a megjelenítésben vetekszik vele. Hatvány nem él a formafantáziával, sem a képkonstrukció jogával, csak érezteti a képnek színekből, tónusokból és harmóniakból való elevenségét. Van a modernségnek olyan fajtája, — a kubizmus legutolsó képe —, amely a leg-egyszerűbb képeket, a legszimplább tárgyábrázolásokat is megkomponálja. Különbösen is az impresszionizmus előtt és után a képek vagy megkomponáltak, vagy összekomponáltak. Az impresszionizmus cezura a képkomponálás folyamatában. S itt nem is a festmény kompozíciós fölépítésére gondolok, hanem az ábrázolás komponáltságára.

Az impresszionizmus a festő érzéki élményét tette meg alkotó energiának. Nem akart sem átszellemült, sem megszerkesztő művészet lenni. Talán olyanféle fogalmi vagy nyelvi konstrukcióval, amilyen a bölcsészetben az „ideál-realizmus”, az impresszionista festést „szubjektív-objektív”-nek nevezhetnők. A fény, a levegő, a színek egymásra hatása objektíve megvan, megvan a szubjektum számára, aki képet fest róla. A képhez a festőnek, a fizikai jelenséghez a természetnek van köze. És egymáshoz is közük van: ez a szubjektív-objektív festés. Hatvány Ferenc festményeit, az aktokat, a tájképeket, a csendéleteket, az arcképeket is ezzel a jelzővel jellemezhetem. Olyan impresszionistának művei, aki fanatikusán ragaszkodik a valósághoz. Nincs bennük cselekvés, történet, de valamennyiből kiérezni a művész cselekvés-érzését. Képei, népi nyelven szólván, meg vannak cselekedve. Komoly munkával, a technikai tréfálkozást és az előadás színészkedését megvető művészi erkölcsiséggel.

Hatvány nem mindig volt impresszionista és azután sem mindig az. Kereső utakon érkezett állomásaira. Ingres, Manet, Renoir, Cézanne a megérkezései és az elindulásai és a visszaterései is. Keresett, talált és választott.

Ezt eklekticizmusnak nevezik. De van olyan eklekticizmus, amelytől a művész nekibátorodik, nekierősödik az önállóságra. Az eklekticizmus iskola is lehet, már pedig az iskolákat az ember kijárja. A művész kialakulásában része lehet, mindig is volt, a művészet tapasztalatainak. Az eredmény eredet is lehet. Hatvány kialakulása útján ellentétes hatásokkal találkozunk. Egyenesen kereste őket. És a hatások és utóhatások alatt meg-megváltozott kifejezésének módja. Hol skepticizmus, hol lelkesedés vitte és viszi az ecsetjét. Mind a kettő jó művészi energia, noha lerontják egymást, de együttesük kiszabadít az eklekticizmusból.

A kettő hatása alatt Hatváynak nemcsak a technikája, hanem a dolgokhoz való közeledése is megváltozott. Milyen más aktokat látott vele Ingres, mint Renoir! Nem is az impresszionizmuson innen és túl kérdése ez az ellentéteesség. Ingres aktjai minden korok ideális női testjei, Renoiréi az éppen előtte levő modellekéi. Renoir női aktjai éppen csak akkor az egyszerű vannak, Ingreséi minden időben voltak és vannak. A jelenben levőnek és az időtlennek, az egyszeri valóságának és az általánosan eszményinek különbsége a két festés. Ingres aktjai ideális realitások, elvont valóságok, Renoiréi az elevenség tündöklő ábrázolásai. Kétféle naturalizmus: az egyik eredők, a másik összetevők képe. Hatvány mind a kettőnek az útján járt és útközben Manetnél is megállapodott.

Nem másolta, nem utánozta őket, csak hozzájuk hangolta a maga hangszerét. Saját szerzeményeket is játszik rajta sajátos technikával. Női aktokat fest Ingresen innen, Maneten és Renoiron túl. Szenzuális aktokat, testiség és festőiség, valóság és dekoráció összeegyeztetéseit. Húsuk vibrálón eleven vagy finom tónusokba szelidül, bőrükön fények játszadoznak. Hevesy Lajos az ilyen elevenség éreztetését, fényekkel hancúrozást „fleischiges Fleisch”-festésnek nevezte. Hatváynak e képei valóságfestmények, dekoratív festői képek; néha úgy eluralko-

BARÓ HATVANY FERENC: SAFADT LEÁNY

BARÓ HATVANY FERENC: H. M. BARÓNE ARCKEPE

BARÓ HATVANY FERENC: KÉK SZOBA

BARÓ HATVANY FERENC: NYITOTT AJTOK

BARÓ HATVANY FERENC: P. E. BARONÓ ARCKÉPE

BARÓ HATVANY FERENC: ARANYFÜRTÖK (Arcképepanaszmány)

BARÓ HATVANY FERENC: HATÁKT SÁRGA KAROSSZÉKKEL.

BARÓ HATVANY FERENC: HATÁKT VÖRÖS KAROSSZÉKREN.

BARÓ HATVANY FERENC: DNARCKEP FEJKENDŐVEL

BARÓ HATVANY FERENC:
K. K. ÖRNŐ ARCKEPE FEHER KESZTYŐVEL

dik rajtuk a valóságosság, mintha függetlenek lennének magától a festőtől és sajátmaguktól demonstrálnák a valóságot. Ezek az eleven aktjai életességük mellett is, csakúgy csendéletképek, akár bravúrosan festett kis csendéletei, amelyek közül egyet színes reprodukcióban mutatunk be. Az emberi test is csak forma és anyag: szép forma és benne a meglátásig megérezett anyag. Ennek a megérzésnek az éreztetése érdekes festői feladat. Hatvany szívesen állt eléje. Játékos kedvvel, az utánzásban való kedvvel és a feladaton uralkodás felsőséges tudatával: a csendéletfestőknek ezek az ösztönzői.

Hatvany újabb néger modellek után is fest, érdeklí a feketésbarna testen a fények és reflexek játéka. Az ilyen fény- és színjátékok festői szenzációk. Fölréneken festői problémákkal. A festői problémák különben akárhányszor nagyon is problematikusak. Hatvany azt tartja róluk, hogy a spekuláció körébe tartoznak, a tartalomtól indulnak ki, ő pedig a forma primát vallja. Nem akar a problematizáció és deproblematizáció közt tévelyegni. Csak éppen kíváncsi érdeklődéssel fordul feléjük. Az útvesztőből kivezető utat keresők és találók felé. Azok, akiknek ő jár a nyomában, nem problémák, hanem szenzációk kegyelméből lettek úttörők és a modernségek formálói.

Hatvany vagy öt év óta pasztellképeket rajzol és fest. A sok színárnyalatú kréták hatását tintákkal mélyíti. Újabb képei, nagy hatást keltett aktjai is, jórészt pasztellfestmények. A bársónyos, meleg, mélytónusú képeken nagy szerepe jut a rajznak. Nemcsak a foltokból kialakuló rajznak, a nagy,

széles összefoglaló formáknak, hanem a vonalvezette rajzolásnak is. S a száz krétával gondosan juttat érvényre színértékeket, differenciáltabban tónusokat, átmeneteket és árnyalatokat.

Tájképeiben töretlenül impresszionista. Erdőket, ligeteket, intim tájakat, vidékeket fest, nagy formákat, amelyek közé nem okvetetlenkedik a róluk való tudás. Tisztán festői, érzéki élmények, még azok is, amelyek hangulatosaknak látszanak. A festőiség hangulatoságát, nem a hangulat líraiságát szólaltatják meg. Az erdő mélye nála nem költemény, hanem látvány, a verőfény foltjai az erdő lombján vagy a mezőkön nála tiszta dekoráció. A széles nagy foltok ornamentumok, nem titokzatoságok. Ezeket a tájképeket izgívérig impresszionista festő festette, Manet, Cézanne és Claude Monet tanítványa. Az utóbbi hatását tagadja, de képei tanúságot tesznek mellette. Nem is iskolába járt hozzájuk, csak átélte őket. Iskolája a Julien-akadémia volt, benne Jean Paul Laurens volt a tanítómestere. De nem talált benne átélőnivalót. Első tanítója Bihari Sándor volt. Ha egyebet nem, azt tanulta tőle, hogy a művészi lelkesség és lelkiismeretesség egybevágó fogalmak. Nagybányai hatás is érte: ugyancsak kihatótt a természetlátására. S azután tanult önmagától és mintaképeitől. Megtanulta egyebek közt a mesterségbeli tudást. Maholnap ez a tudás megszűnik művészeti követelmény lenni, de ma még az. A modernségnek erkölcsi követelménye. Hatvany erős akaratú művész, tudott akarni és akart tudni. A tudás és akarat egysége út nagy célok és lehetőségek felé!

GERÓ ÜDÖN

BÁRO HATVANY FERENC: HATVANI PARKKÉSZLET KERTI ASZTALLAL

BÁRO HATVANY FERENC: HATVANI PARKKÉSZLET PADDAL

BARÓ HATVANY FERENC: MIKOLA ANDRÁS FESTŐMŰVÉSZ ARCKÉPE

BARÓ HATVANY FERENC: NÉGER NŐ KALAPPAL